

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2025, c. 11, s. 2: 1123-1156

“E-m-n” Kökünden Türeyen İf’âl Bâbından Kelimelerde Lâm Harf-i Cerin Anlama Etkisi ve Bunun Meâllere Yansıtılması Meselesi

The Effect of the Preposition Lâm on the Meaning of Words from the Chapter of If’âl Form Derived from the Stem “E-m-n” and the Issue of Its Reflection in the Qur’an Translations

Haşim ÖZDAŞ

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir ABD,
Associate Professor, Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology,
Department of Tafsir
hasimozdas@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4621-435X

DOI: 10.47424/tasavvur.1766152

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 1 Eylül / September 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 19 Ekim / November 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atf / Citation: Özdaş, Haşim. “E-m-n” Kökünden Türeyen İf’âl Bâbından Kelimelerde Lâm Harf-i Cerin Anlama Etkisi ve Bunun Meâllere Yansıtılması Meselesi”. *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 11/2 (Aralık 2025): 1123-1156. <https://doi.org/10.47424/1766152>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | [mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr](mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr)

Copyright © Haşim Özdaş. Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Bu çalışmada, “e-m-n” kökünden türeyen if’âl bâbından kelimelerde “lâm” harf-i cerin anlama etkisi ve bunun meâllere yansıtılması meselesi ele alınmaktadır. Yaygın bir kullanıma sahip olan bu kökten türeyen kelimelerin, Kur’ân-ı Kerim’de harf-i cersiz kullanımları olduğu gibi “bâ” veya “lâm” harf-i cerlerle kullanımları da vardır. Söz konusu kökten türeyen if’âl bâbından kelimeler yirmi âyette “lâm” harfiyle birlikte kullanılmıştır. Hatta et-Tevbe sûresi 61. âyette “bâ” ile “lâm” harfleri birlikte kullanılmıştır. Bu da iki kullanım arasında anlam farkı olduğunu göstermektedir. “Lâm” harfiyle birlikte kullanılan if’âl bâbından kelimeler müfessirler tarafından “uymak”, “tabi olmak”, “onaylamak”, “kabul etmek”, “ikrar etmek”, “boyun eğmek”, “söylenen sözün doğruluğuna inanmak” ve “söylenenden dolayı iman etmek” gibi anlamlarla açıklanmıştır. “Lâm” harf-i cerle kullanılan if’âl bâbından kelimeler, meâllerde genel olarak “inanmak” ve “iman etmek” anlamında tercüme edilmektedir. “İnanmak” sözü ise çoğu yerde “iman etmek” anlamında kullanılmaktadır. Bu da “lâm” harf-i cerle kullanılan kelimelerin anlam alanlarının daralmasına veya anlam kaymasına sebep olmaktadır. Türkçe hazırlanmış bütün meâlleri değerlendirmek bir makalenin sınırlarını aşacağından sözü edilen tercüme sorununa dair örnekler; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır’ın “Hak Dini Kur’an Dili”, Hayrettin Karaman’ın vd. “Kur’an Yolu Meâli” ile Ahmet Tekin’in “Kur’ân’ın Anlaşılmasına Doğru Tefsîrî Meal” adlı meâliyle sınırlı olacaktır. Yazır ile Karaman’ın bazı örneklerde sözü edilen bu anlam inceliğine dikkat ederek âyetleri tercüme etmiş olmaları; Tekin’in ise “bâ” ile “lâm” kullanımları arasındaki anlam farkını âyetlerin tercümesine yansıtmaya gayret etmiş olması, bu seçimimizde etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, E-m-n Kökü, Lâm Harf-i Cer, Meâl, Tercüme Sorunu.

Abstract

In this study, the effect of the preposition *lâm* on the meaning of words from the *if’âl* form derived from the stem “e-m-n” and its reflection on the Qur’an translations are discussed. Words derived from this stem, which has a widespread use, are used in the Qur’an without prepositions, as well as with the prepositions *bâ* or *lâm*. The words of the chapter *if’âl* derived from the root in question are used with the preposition *lâm* in twenty verses. As a matter of fact, the prepositions *bâ* and *lâm* are used together in the 61st verse of the surah

al-Tawbah. This is an indication of a difference in meaning between the two uses. Words from the *if'āl* chapter used with the preposition *lām* have been explained by exegetes as “to obey”, “to be subject to”, “to approve”, “to accept”, “to confess”, “to submit”, “to believe in the truth of the word spoken” and “to believe because of what is said”. The words from the *if'āl* form used with the preposition *lām* are generally translated as “to believe/trust” and “faith in” in translations. The word “believe” is used in most places in the sense of “having faith”. This causes the meaning of words used with the preposition *lām* to narrow or shift. Since it would be beyond the limits of this article to evaluate all the meals prepared in Turkish, examples of the translation will be limited to Elmalılı Muhammad Hamdi Yazır’s “Hak Dini Kur’an Dili”; Hayrettin Karaman et al.’s “Kur’an Yolu Meâli” and Ahmet Tekin’s “Kur’ân’ın Anlaşılmasına Doğru Tefsîrî Meal.” The fact that Yazır and Karaman paid attention to this subtlety of meaning mentioned in some examples and translated the verses, while Tekin tried to reflect the difference in meaning between the uses of *bā* and *lām* in the translation of the verses, has been effective in our choice.

Keywords: Tafsîr, E-m-n Stem, Preposition Lām, Translation of the Qur'an, Translation Issue.

Giriş

Çeşitli işlevlere sahip olan ve cümlenin anlamını belirlemede kritik bir öneme haiz olup fiillerle isimler ya da isimlerle isimler arasında anlam ilişkisi kuran harflere “hurûfü'l-me'ânî” denir.¹ Kur’ân-ı Kerim’in açıklanması, yorumlanması ve ondan hükümler çıkarılması noktasında önemli bir işleve sahip olan bu harfler, müfessirin bilmesi gereken ilimler arasında

¹ Muhammed İbrahim ‘Abâde, *Mu’cemu müstalahât en-nahvi ve’s-sarfî ve’l-’arûdi ve’l-kâfiye* (Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.), 106.

zikredilmiştir.² Bu harflerin içinde “hurûfü’l-idâfe” ve “hurûfu’s-sıfât” olarak da adlandırılan cer harfleri de yer almaktadır.³

“Korkudan emin olmak, ihanet etmemek, güvenmek, güven vermek, güvende olmak, tasdik etmek, bir şeyi doğrulamak, söylenen sözün doğruluğuna inanmak”⁴ gibi anlamlara gelen “e-m-n” kökünden türeyen kelimeler, Kur’ân-ı Kerim’de yaygın bir kullanıma sahiptir. Bu kökten türeyen if’âl bâbından kelimelerin aldıkları nesnenin başında genellikle “bâ”, yirmi âyette⁵ ise “lâm” harf-i ceri yer almaktadır. Âyetlere meâl verilirken cümle ve kelimeler kadar aynı kökten türeyen fiillerle birlikte kullanılan farklı harflerin kelimeye kazandırdığı anlamı hedef dile uygun ifadelerle aktarılması da önemlidir.⁶ Ancak “lâm” harf-i cerle kullanılan if’âl bâbından kelimeler meâllerde genel olarak “inanmak” ve “iman etmek” şeklinde karşılanmaktadır. “İnanmak” sözü, çoğu yerde “iman etmek” ifadesinin eşanlamlısı olarak kullanılmaktadır. Bu da söz konusu kelimelerin anlam alanlarının daralmasına veya anlam kaymasına sebep olmaktadır.

² Muhammed Abdülazîm ez-Zürkânî, *Menâhilü’l-’irfân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân* (Beyrut: Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî, 1996), 2/43.

³ Fâdıl Sâlih es-Sâmerrâ’î, *Me’âni’n-nahv* (Amman: Dârü’l-Fikr li’t-Tabâ’ati ve’n-Neşri ve’t-Tevzî’, 1420/2000), 3/5.

⁴ Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-’Ayn*, thk. Abdülhamîd Hindâvî (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-’İlmîyye, 1424/2003), “emn”, 1/90; Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü’l-luğâ*, thk. Ahmed Abdülalîm el-Berdûnî (Kahire: ed-Dârü’l-Mısriyye li’l-Te’lif ve’t-Terceme, 1384/1964), “emn”, 15/510-511, 513-516; Sâhib b. ‘Abbâd, *el-Muhît fi’l-luğâ*, thk. Muhammed Hasan Âl Yâsîn (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1414/1994), “emn”, 10/414; Ebû Hasan Ahmed İbn Fâris, *Mu’cemu mekâyîsi’l-luğâ*, thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn (b.y.: Dârü’l-Fikr, 1399/1979), “emn”, 1/133-135; İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh tâcü’l-luğâ ve sihâhü’l-Arabîyye*, thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr (Beyrut: Dârü’l-’İlm li’l-Melâyîn, 1399/1979), “emn”, 5/2071-2072; Ebû’l-Hasan Ali b. İsmâil İbn Sîde, *el-Muhkem ve’l-muhîtü’l-a’zam*, thk. Abdülhamîd Hindâvî (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-’İlmîyye, 1421/2000), “emn”, 10/492-494; Muhammed b. Mukerrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab* (Kahire: Dârü’l-Maârif, ts.), “emn”, 1/140-143.

⁵ el-Bakara 2/55, 75; Âl-i ‘İmrân 3/183; el-A’râf 7/132, 134; et-Tevbe 9/61, 94; Yûnus 10/78, 83; Hûd 11/53; Yûsuf 12/17; el-İsrâ’ 17/90, 93; Tâhâ 20/71; el-Mu’minûn 23/38, 47; eş-Şu’arâ’ 26/49, 111; el-Ankebût 29/26; ed-Duhân 44/21.

⁶ Gıyasettin Arslan, “Türkçe Kur’an-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2003), 33.

Kur'ân-ı Kerim meâllerini diğer tercüme faaliyetlerinden ayıran önemli bir özelliği, tefsir geleneği ile iç içe olmasıdır.⁷ Bu nedenle bu çalışmada “lâm” harfiyle kullanılan kelimelerin tefsir literatüründe nasıl izah edildiğine yer verildikten sonra âyetin veya âyetin ilgili bölümü bağlamında sözü edilen bu tercüme sorunu ele alınacaktır. Bütün meâlleri incelemek çalışmanın sınırlarını aşacağından, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (öl. 1942), Hayrettin Karaman'ın vd. ile Ahmet Tekin'in hazırladığı meâllerle iktifa edilecektir. Yazır ile Karaman'ın bazı örneklerde tefsir kaynaklarında yer alan anlam inceliğine dikkat ederek âyetleri tercüme etmiş olmaları, bu seçimimizde etkili olmuştur. Tekin'in çalışmasına yer vermemizin nedeni ise, kendisinin meâl çalışmasında “bâ” ile “lâm” kullanımları arasındaki anlam farkını âyetlerin tercümesine yansıtmaya gayret ettiği içindir.

Kur'ân-ı Kerim'in meâl ve tefsiri ile ilgili olarak birçok çalışma yapılmıştır. Mevcut çalışmalardaki eksik addedilebilecek veya geliştirilmeye açık bazı hususların tespit edilerek Kur'ân'ı anlamaya çalışanlara sunulması gerekli ve yararlı bir uğraştır.⁸ “E-m-n” kökünden türeyen if'âl bâbından kelimelerde “lâm” harf-i cerin anlama etkisi ve bunun meâllere yansıtılması meselesi, ülkemizde sadece bir çalışmada ele alınmıştır.⁹ İlgili çalışma ile araştırmamızın ortak noktaları vardır. Ancak çalışmamızın kapsamı, içeriği, konuları ele alış tarzı ve örnekleri ilgili çalışmadan farklılık arz etmektedir. Bu açıdan çalışmamızın bir boşluğu doldurmasını ümit etmekteyiz.

1. “E-m-n” Kökünden Türeyen İf'âl Bâbından Kelimelerde Lâm Harf-i Cerin Anlama Etkisi

“E-m-n” kökünden türeyen if'âl bâbından kelimelerde “bâ” ve “lâm” harf-i cerlerin kullanılması nasıl bir anlam farklılığına yol açmaktadır, şeklindeki sorular, âyetlerin bağlamına göre tefsir literatüründe değişik şekillerde izah edilmiştir. Erken dönem tefsir âlimlerinden Ebû Ca'fer et-Taberî (öl. 310/923),

⁷ İbrahim Hilmi Karşlı, “Tefsiri (Anlam Merkezli) Tercüme Açısından M. Hamdi Yazır'ın Meâl Tarzı”, *Elmalılı Hamdi Yazır Sempozyumu*, ed. Ahmet Ögke - Rıfat Atay (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015), 65.

⁸ Muhammed Aydın, “Kur'an Meâllerinde İ'rab Bağlamındaki Tercüme Problemleri”, *Kur'an Meâlleri Sempozyumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 286.

⁹ bk. Erdem Uygan, “Âmene Fiilinin Harf-i Cerlerinin Anlama Etkisi”, *Kitap ve Hikmet Dergisi* 31 (2021), 42-49.

“lâm” harfinin kullanılmasının bazıları tarafından şöyle değerlendirildiğini nakletmiştir: Arapçada “âmentu lehu” ile “âmentuhu” kullanımları “onu doğruladım/tasdik ettim” anlamındadır. Bu durumda el-A’râf sûresi 154 ile en-Neml sûresi 72. âyette olduğu gibi et-Tevbe sûresi 61. âyette geçen “lâm” harfi zâiddir.¹⁰ İbn Kuteybe’nin (öl. 276/889) de bu görüşte olduğu belirtilmiştir.¹¹

Buna karşın müfessirlerin cumhuru, ilgili âyetlerde yer alan “lâm” harfinin if’âl bâbından kelimelere “bâ”dan farklı bir anlam kattığını ifade etmişlerdir. Sözelimi “lâm” harfiyle kullanılan kelimeleri bazı yerlerde “tasdik etmek”¹² olarak tefsir eden Taberî ile Ebû İshâk İbrahim ez-Zeccâc’ın (öl. 311/923), diğer bazı âyetlerle ilgili açıklamaları dikkate alındığında, her ikisinin de bunu “iman etmek” manasında tefsir etmedikleri anlaşılmaktadır.¹³ Hatîb el-İskâfî (öl. 420/1029) ile Hâkim el-Cuşemî (öl. 494/1101), Tâhâ sûresi 71 ile eş-Şu’arâ’ sûresi 49. âyette “lâm” harfinin anlama etkisine ve buna bağlı olarak fiilin kazandığı manaya işaret etmişlerdir.¹⁴

Tevbe sûresi 61. âyette zikredilen “yu’minu” fiili, neden ilkin “bâ” sonra da “lâm” harfiyle kullanılmıştır, şeklindeki soruyu Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî (öl. 538/1144), şöyle cevaplamıştır: Birinci kullanımda Allah’ı inkar etmenin karşıtı manasında “O’na iman etmek” kastedilmiştir. İkinci kullanımda ise “müminleri dinlemek, söylediklerine inanmak” anlamı kastedildiği için “lâm” harfi kullanılmıştır. ez-Zemahşerî’ye göre aynı durum

¹⁰ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi’ü’l-beyân ‘an te’vîli âyi’l-Kur’ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Merkezü’l-Bühûs ve’l-Dirâsâtü’l-Arabîyye ve’l-İslâmîyye Dâru Heçr, 1422/2001), 11/538; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib İbn Atıyye, *el-Muharrarü’l-vecîz fi tefsîri’l-Kitâbi’l-‘azîz*, thk. Abdullah b. İbrahim el-Ensârî - er-Rahâle el-Fârûk (Beyrut: Dâru’l-Hayr, 1428/2007), 4/351.

¹¹ Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayyân, *el-Bahrü’l-muhît*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmîyye, 1413/1993), 5/64.

¹² Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 1/687, 6/284, 18/384; Ebû İshâk İbrahim ez-Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’ân ve i’râbuh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1408/1988), 3/96, 4/167.

¹³ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 2/139, 11/628, 12/241, 15/78, 16/114, 17/51, 570, 602, 651, 21/33; Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’ân*, 2/457.

¹⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hatîb el-İskâfî, *Durretü’l-tenzîl ve ğurretü’l-te’vîl*, thk. Muhammed Mustafa Aydın (Mekke: Câmi’atu Ummü’l-Kurâ, 2001), 2/672; Ebû Sa’îd Muhsin b. Muhammed Hâkim el-Cuşemî, *et-Tehzîb fi’l-‘efsîr*, thk. Abdurrahman b. Suleyman es-Sâlimî (Kahire - Beyrut: Dâru’l-Kitâb el-Mısırî - Dâru’l-Kitâb el-Lubnânî, 1440/2019), 7/4699.

Yûnus 10/83; Yûsuf 12/17; Tâhâ 20/71; eş-Şu'arâ' 26/49, 111. âyetler için de geçerlidir.¹⁵ Buna karşın Âl-i İmrân 3/183; Yûnus 10/83; et-Tevbe 9/61. âyetlerde "lâm"ın "bâ" harfinin anlamını da tazmin ettiğini belirten İbn Atıyye (öl. 541/1147), ed-Duhân sûresi 21. âyette bunun "bâ" anlamında olduğunu iddia etmiştir.¹⁶

"Lâm" ile "bâ" harflerinin anlama etkisi, İbn Teymîyye (öl. 728/1328) tarafından şöyle ifade edilmiştir: Bir konuda haber verenin doğru söylediğini ifade etmek için "âmene lehu" ifadesi kullanılır. Dolayısıyla sözü edilen kökten türeyen kelimeler cer harflerinden "bâ" ile kullanıldıklarında "iman etmek"; et-Tevbe 9/61; Yûnus 10/83; Yûsuf 12/17; el-Mu'minûn 23/47; eş-Şu'arâ' 26/111; el-Ankebût 29/26; ed-Duhân 44/21. âyetlerde olduğu gibi "lâm" ile kullanıldıklarında ise "doğrulamak" ve "ikrar etmek" manasındadır.¹⁷

Ebü'l-Hasan İbrahim b. Ömer el-Bikâî (öl. 885/1480) ise iki kullanım arasındaki anlam farkına dair daha çok sûfî olarak bilinen tefsir, kelâm ve fıkıh âlimi Harâllî'den (öl. 637/1240) şöyle bir nakilde bulunmaktadır: "E-m-n" kökünden türeyen kelimeler "bâ" ile kullanıldıklarında "risâletin aslını kabul etmek"; "lâm" harfiyle kullanıldıklarında ise "birinden dolayı bazı şeylere inanmak" manası kastedilir.¹⁸ el-İsrâ' sûresi 90 ile Tâhâ sûresi 71. âyetlerin tefsirinde¹⁹ iki kullanım arasındaki anlam farkına değinen Bikâî, Yûnus 10/83; el-Mu'minûn 23/47; eş-Şu'arâ' 26/111; ed-Duhân 44/21. âyetlerde zikredilen

¹⁵ Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki ğavâmidî't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vüçûhi't-te'vîl*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Riyâd: Mektebetü'l-'Ubeykân, 1418/1998), 2/62.

¹⁶ İbn Atıyye, *el-Muharrarü'l-vecîz*, 2/435, 4/352, 512, 7/574.

¹⁷ Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymîyye, *Mecmû'ü'l-fetâvâ*, thk. Âdil el-Cezzâr - Enver el-Bâz (Medine: Mucemme'ü'l-Melik Fehd li Tabâ'atî'l-Mushafî'ş-Şerîf, 1426/2004), 7/182-184.

¹⁸ Burhânuddîn Ebü'l-Hasan İbrahîm b. Ömer el-Bikâî, *Nazmü'd-dürer fi tenâsübi'l-âyâti ve's-süver* (Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1984), 1/379.

¹⁹ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 11/511, 12/311.

“lâm” harfini tazmin üslubu²⁰ bağlamında ele almıştır.²¹ Abdullah b. Ömer el-Beyzâvî (öl. 685/1286), Ebussuûd (öl. 982/1574) ve Mahmûd b. Abdullah el-Âlûsî (öl. 1270/1854) de bazı âyetlerde “lâm” harfinin kullanımından dolayı fiilin başka bir fiilin anlamını tazmin ettiğini belirtmişlerdir.²²

“Âmene li-fulânin” cümlesinin “falanca’yı tasdik etti” manasında olduğunu belirten İbn Âşûr’a (öl. 1973) göre, Yûnus sûresi 83 ile el-’Ankebût sûresi 26. âyette “lâm” harfiyle kullanılan “âmene” fiili ile Yûsuf sûresi 17. âyette geçen “mu’min” kelimesi, “söylenen sözün doğruluğuna inanmak” manasındadır.²³ Tâhâ sûresi 71. âyetin tefsirinde, “lâm” harfinin “âmene” fiiline farklı bir anlam kattığını,²⁴ ifade eden İbn Âşûr’a göre “âmene lehu” cümlesi, haber verenin söylediklerini tasdik etmek, anlamındadır. Diğer bir ifadeyle; kişi, haber verene güvendiği için onun söylediklerine inandı, manasına gelir. el-Mu’minûn sûresi 47. âyetin yanı sıra el-’Ankebût 29/26 ile ed-Duhân 44/21. âyetlerde yer alan “lâm”ın *ta’lîl* harfi olduğunu söyleyen İbn Âşûr, fiilin “lâm” ile “bâ” kullanımları arasındaki farkı kısaca şöyle ifade etmektedir: “Âmentu bi-Muhammedin” sözü, Hz. Muhammed’in şahsına yani elçi oluşuna iman etmek; “âmentu li-Muhammedin” cümlesi ise getirdiği sözlere inanmak, anlamındadır. Bu nedenle Allah’a iman ettim anlamını ifade etmek için

²⁰ “Bir fiilin asıl anlamının diğer bir fiile kazandırılması”, “bir lafzın başka bir lafza ait hakiki anlamı yüklenmesi”, “bir lafzın, hakiki anlamını kaybetmeden diğer bir lafzın manasında kullanılmasıdır”, “bir lafzın, anlamını kapsadığından dolayı diğerinin yerine kullanılmasıdır” gibi şekiller tanımlanan tazmin, nahiv ve belagat olmak üzere iki alanda mütalaa edilmektedir. Nahiv ilminde tazmin “fiilin tazmini, harfin tazmini ve ismin tazmini” başlıkları altında ele alınmaktadır. Aydın Temizer, “Arap Dilinde Tazmîn”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2010), 82-87; Süleyman Taş, “Tazmin Üslubu ve Kur’ân-ı Kerîm’deki İşlevleri”, *Diyanet İlmî Dergi* 52/3 (2016), 52, 55-56.

²¹ Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 9/175, 13/146, 14/63, 18/23.

²² Abdullah b. Ömer el-Beyzâvî, *Envârü’l-tenzîl ve esrârü’l-te’vîl*, thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallâk - Mahmûd Ahmed el-Atraş (Beyrut- Dimaşk: Dâru’r-Reşid, 1421/2000), 2/112, 397; Ebussuûd Muhammed b. Muhammed el-’İmâdî, *İrşâdü’l-’akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kur’âni’l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi’l-Türâsi’l-Arabî, ts.), 1/116, 4/77, 169, 6/29; Mahmûd b. Abdullah el-Âlûsî. *Rûhü’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’âni’l-’azîm ve’s-seb’i’l-mesânî* (Beyrut: Dâru İhyâi’l-Türâsi’l-Arabî, ts.), 1/261, 298, 16/231.

²³ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *Tefsîrü’l-tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: Dâru’t-Tûnusîyye, 1984), 10/243, 12/237.

²⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 16/263.

“âmentu li'l-lâhi” değil, “âmentu bi'l-lâhi” tabiri kullanılır.²⁵ Son olarak bu fiille birlikte gelen “lâm” harfinin *tebyîn* için kullanıldığını belirten İbn Âşûr, fâil ile mefûlun birbirine karışma ihtimalinin bulunmadığı durumlarda anlamı pekiştirip detaylandırmak için mefûl konumunda olan kelimenin başında “lâm” harfinin yer aldığını ifade etmektedir.²⁶

2. Lâm Harf-i Cerle Kullanılan İf'âl Bâbindan Kelimelerin Tercümesine Dair Örnekler

“Lâm” harf-i cerle kullanılan kelimeler, on beş âyette fiil; beş âyette ise isim formu halindedir.

Birinci Örnek: Hz. Mûsâ ile kavmi arasında geçen bir olaydan bahseden âyette “nu’minu” fiili kullanılmıştır: (... وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهَنَّمَ).²⁷

Taberî, kelimenin “tasdik edip kabul etmek”;²⁸ Beyzâvî ile Ebussuûd ise “ikrar etmek” manasında olduğunu ifade etmişlerdir.²⁹ Ebû Hayyân’a (öl. 745/1344) göre, “nu’minu” fiilinin “lâm” harf-i cerle kullanılmasından dolayı âyette sözü edilen, iman etmemek değil; Hz. Mûsâ’nın kendilerine getirmiş olduğu Tavat’ın Allah tarafından geldiğini onaylamamak ve doğruluğunu kabul etmemek manasındadır.³⁰ Âlûsî’ye göre ise kelime, “ikrar etmek” anlamını tazmin ettiği için “lâm” harfiyle kullanılmıştır.³¹ Buna karşın Beyzâvî ile Ebussuûd, kelimenin “sözünden dolayı ve davetin sebebiyle iman etmek” manasında da anlaşılabilirliğini ifade etmişlerdir.³² Bu durumda “lâm” harfi *ta’lîl* olup âyetin ilgili kısmı şu anlama gelir: “Senin sözünle Tavat’a asla iman edecek değiliz.”³³

Bahse konu âyetin ilgili kısmı incelenen meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

²⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 18/64-65.

²⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 15/207-208.

²⁷ el-Bakara 2/55.

²⁸ Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, 1/687.

²⁹ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 1/102; Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 1/103.

³⁰ Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhîr*, 1/370.

³¹ Âlûsî, *Rûhü'l-me'ânî*, 1/261.

³² Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 1/102; Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 1/103.

³³ Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhîr*, 1/370.

Yazır: “Ve bir vakit ‘Yâ Musa!’ dediniz: Biz Allah’ı aşikâre görmedikçe senin sözünle asla inanmayacağız’ ...”³⁴

Karaman: “Bir zamanlar, “Ey Mûsâ! Allah’ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayız” demiştiniz de ...”³⁵

Tekin: “Hani siz, seçilmiş yetmiş kişi de: “Ey Mûsâ, biz Allah’ı aşikâre görmedikçe asla sana itimat etmeyeceğiz” demiştiniz. ...”³⁶

Görüldüğü üzere Yazır, ilgili âyette geçen “nu’minu” kelimesini “inanmak”; “leke” ifadesini ise “senin sözünle” şeklinde karşılamıştır. Karaman, inanmak; Tekin ise “itimat etmek” olarak tercüme etmiştir. Karaman tarafından kullanılan kelime, meâl çalışmasında; iman etmek, güvenmek ve itimat etmek gibi anlamları karşılamada da kullanılmaktadır. Ancak âyette Hz. Mûsâ’dan söz edildiği için “inanmak” sözü, “iman etmek” olarak da anlaşılabilir. Buna karşın Tekin’in tercümesi bu türden yanlış bir anlamaya yol açmadığı için kanaatimizce daha uygun bir çeviridir. Ayrıca tefsir kaynaklarında yer alan bazı bilgiler dikkate alındığında söz konusu kelimeyi Yazır’ın meâlinde olduğu gibi tercüme etmenin uygun olduğunu söylemek mümkündür.

İkinci Örnek: Yahudilerden bazılarının kendi kitaplarından dolayı Kur’ân-ı Kerim’in Allah’ın kitabı olduğunu anladıkları halde ona uymamak için onu çarpıttıkları ifade edilen âyette “yu’minû” fiili zikredilmiştir: (أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا (لَكُمْ) وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ)³⁷

Mukâtil b. Suleymân (öl. 150/767) ile Taberî âyette geçen “yu’minû” kelimesini “tasdik etmek” şeklinde izah etmişlerdir.³⁸ Buna karşın âyetin başındaki ifadenin Hz. Peygamber ile müminlere yönelik bir hitap olduğunu

³⁴ Kur’ân-ı Kerim ve Meâli, thk. Dücane Cündioğlu, çev. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (İstanbul: İslamoğlu Yayıncılık, 1993), el-Bakara 2/55.

³⁵ Kur’an Yolu Meâli, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), el-Bakara 2/55.

³⁶ Kur’ân’ın Anlaşılmasına Doğru Tefsîrî Meal, çev. Ahmet Tekin (İstanbul: Kelam Yayınları, 2004), el-Bakara 2/55.

³⁷ el-Bakara 2/75.

³⁸ Mukâtil b. Suleymân, Tefsîru Mukâtil b. Suleymân, thk. Abdullah Mahmûd Şahhâte (Beyrut: Müessesetü’t-Târîhi’l-Arabî, 1423/2002), 1/116; Taberî, Câmi’ü’l-beÿân, 2/139.

beyan eden ez-Zemahşerî'ye göre, âyetin altı çizili kısmı, "Yahudilerin davetinizden dolayı iman etmeleri ve çağrınıza isticâbet etmeleri" anlamındadır.³⁹ Beyzâvî ise bunun "Yahudilerin, söylediklerinizin doğruluğunu onaylamaları veya çağrınızdan dolayı iman etmeleri" anlamında olduğunu belirtmiştir.⁴⁰ "Siz" anlamındaki "kum" zamirinin başında yer alan "lâm" harf-i cerin "bâ" anlamında olduğu yaklaşımı zayıf addeden Ebû Hayyân, bunun sebep bildiren bir harf olup "davetiniz nedeniyle iman etmeleri" manasında olduğunu beyan etmiştir.⁴¹ Fiilin tazmin üslubu gereği yapılan iman davetine "isticâbet etmek" manasında olduğunu belirten Ebussuûd'a göre "lâm" harfi, *ta'lîl* için de olabilir. Bu durumda ilgili ifadelerin anlamı şöyle olur: "Davetinizden dolayı onların iman etmelerini mi umuyorsunuz?"⁴² Son iki yorum Âlûsî tarafından da kaydedilmiştir.⁴³

Söz konusu âyet ele alınan meâl çalışmalarında şu şekillerde tercüme edilmiştir:

Yazır: "Şimdi bunların size iman edivereceklerini ümit mi ediyorsunuz? ..." ⁴⁴

Karaman: "Şimdi (ey müminler!) onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? ..." ⁴⁵

Tekin: "Şimdi onların, Yahudilerin size güveneceklerini, peygamberiniz Muhammed'in peygamberliğini tasdik edeceklerini ümit edebilir misiniz? ..." ⁴⁶

Görüldüğü üzere Yazır'ın "iman etmek" olarak karşıladığı "yu'minû" kelimesi, Karaman tarafından "inanmak" şeklinde tercüme edilmiştir. Ancak ne Yahudilerin ne de başkalarının müminlere iman etmek gibi bir görevleri vardır. Bu nedenle kelimeyi bu şekilde çevirmenin uygun olmadığı söylenebilir. Kullanılması halinde ise tefsir kaynaklarında açıklandığı üzere bunun yapılan davet sonucunda oluşan bir iman olduğunu gösteren bir ifadeye

³⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/278.

⁴⁰ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 1/128.

⁴¹ Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhît*, 1/439.

⁴² Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 1/116.

⁴³ Âlûsî, *Rûhü'l-me'ânî*, 1/298.

⁴⁴ *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, el-Bakara 2/75.

⁴⁵ *Kur'an Yolu Meâli*, el-Bakara 2/75.

⁴⁶ *Tefsîrî Meal*, el-Bakara 2/75.

yer vermek gerektiğini düşünmekteyiz. Buna karşın Tekin hem Hz. Peygamber’in hem de müminlerin bu sözün muhatabı olduğu yorumundan hareketle bunu tefsirî bir tercümeyle müminlere “güvenmek” ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini “tasdik etmek” olarak tercüme etmiştir. Dolayısıyla fiilin “bâ” ile “lâm” kullanımları arasındaki anlam farkını ortaya koymak için “yu’minû” kelimesini, Tekin’in meâlinde olduğu gibi veya “sözünüzden dolayı iman etmek” veyahut “sözlerinize inanmak” şeklinde çevirmenin mümkün olduğu söylenebilir.

Üçüncü Örnek: Bazı Yahudilerin Hz. Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğunu kabul etmeme hususunda ileri sürdükleri bahanelerden bahseden âyette “nu’minu” fiili yer almıştır: (... الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَاهَدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَنَا بُعْرَانٍ تَأْكُلُهُمُ).⁴⁷

Ebû ‘Ubeyde Ma’mer b. Musennâ (öl. 209/824), kelimenin “kabul etmek”,⁴⁸ Taberî “tasdik etmek”,⁴⁹ Âlûsî ise “tasdik edip kabul etmek”, anlamında olduğunu belirtmiştir.⁵⁰ Buna karşın İbn Atıyye, “lâm”ın “bâ” harf-i cerin anlamını da tazmin ettiğini belirtmiştir.⁵¹ Bu durumda kelime, elçinin “söylediği sözlere iman etmek” anlamındadır.⁵²

Âyetin ilgili kısmı, incelenen meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: “Onlar ki ‘Allah’ dediler; bize şöyle and verdi: ‘Bize ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiç bir rasûle iman etmiyeceğiz.’ ...”⁵³

Karaman: “Onlar, “Doğrusu Allah, ateşin yakıp bitireceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere inanmama hususunda bizden söz aldı” diyenlerdir. ...”⁵⁴

⁴⁷ Âl-i ‘İmrân 3/183.

⁴⁸ Ma’mer b. Musennâ Ebû ‘Ubeyde, *Mecâzûl-Kur’ân*, thk. Muhammet Fuat Sezgin (Kahire: Mektebetü’l-Hâncî, ts.), 1/110.

⁴⁹ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 6/284.

⁵⁰ Âlûsî, *Rûhü’l-me’ânî*, 4/144.

⁵¹ İbn Atıyye, *el-Muharrarü’l-vecîz*, 2/435.

⁵² İbn Atıyye, *el-Muharrarü’l-vecîz*, 4/352.

⁵³ *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, Âl-i ‘İmrân 3/183.

⁵⁴ *Kur’an Yolu Meâli*, Âl-i ‘İmrân 3/183.

Tekin: “Allah, bize gökten inen, ateşin yiyeceği bir kurban getirmediğe hiçbir Rasule güvenmememizi, itimat etmememizi emretti” diyenlere: ...”⁵⁵

Dikkat edilirse el-Bakara sûresi 55. âyetin çevirisinde yapılanın aksine bu âyette yer alan “nu’minu” fiili, Yazır tarafından iman etmek olarak tercüme edilmiştir. Karaman, bunu iman etmek anlamında kullanıldığını düşündüğümüz “inanmak” olarak çevirmiştir. Tekin ise kelimeyi güvenmek ve itimat etmek olarak meâllendirmiştir. Hem bu âyetin hem de önceki âyetlerin tefsiri bağlamında yapılan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda kelimeye “iman etmek” veya bu anlamdaki “inanmak” sözüyle değil; “güvenmek”, “sözüne inanmak”, “söylediklerine iman etmek” gibi şekillerde çevirmenin daha uygun olacağı söylenebilir.

Dördüncü Örnek: Başlarına gelen afetlerin kaldırılması için Firavun hanedanının, Rabbi’ne dua etmesi için Hz. Mûsâ’dan ricada bulduklarından bahseden âyette “nu’minu” fiili yer almıştır: *لَئِن كَشَفْتُمْ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ* (...).⁵⁶

Bikâî, kelimeye “seni yalanlamayıp tasdik etmek” anlamını vermiştir.⁵⁷ İbn Âşûr ise Firavun ile ileri gelenlerinin verdikleri sözün, Hz. Mûsâ’nın getirdiği dine uymak ve iman etmek sözü olmadığını belirtmiştir.⁵⁸

Âyetin ilgili kısmı, incelenen meâllerde şu şekillerde tercüme edilmiştir:

Yazır: “ ... Eğer bizden bu azâbı sıyrırsan kasem olsun ki sana katiiyen iman ederiz ve Beni İsrâîli seninle beraber mutlaka göndeririz!”⁵⁹

Karaman: “... Eğer bizden azabı kaldırırsan mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrâîloğulları’nı seninle göndereceğiz” dediler.”⁶⁰

⁵⁵ Tefsîrî Meal, Âl-i ‘İmrân 3/183.

⁵⁶ el-A’râf 7/134.

⁵⁷ Bikâî, Nazmü’-d-dürer, 8/43.

⁵⁸ İbn Âşûr, et-Tahrîr ve’t-tenvîr, 9/73.

⁵⁹ Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli, el-A’râf 7/134.

⁶⁰ Kur’an Yolu Meâli, el-A’râf 7/134.

Tekin: “ ... Eğer bizden azâbı kaldırırsan, kesinlikle sana itimat edeceğiz ve İsrâiloğulları’nı, temel hak ve hürriyetlerinin kısıtlanmasına son vererek seninle göndereceğiz.” dediler.”⁶¹

Görüldüğü üzere ilgili âyette zikredilen “le-nu’minenne” ifadesi Yazır, “iman etmek”; Karaman, “inanmak”; Tekin ise “itimat etmek” olarak tercüme etmiştir. Bu kökten türeyen if’âl bâbından kelimelerin “lâm” harfiyle kullanımlarına dair âyetlerin tefsiri bağlamında yapılan açıklamalar dikkate alındığında söz konusu kelimeye “inanıp güvenmek” veya “söylenen sözlere iman etmek” veyahut Tekin’in çalışmasında olduğu gibi “itimat etmek” şeklinde meâl vermenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Sözü edilen bu tercüme sorunu aynı bağlama sahip olan el-A’râf sûresi 132. âyetin⁶² çevirisinde de görülmektedir.

Beşinci Örnek: Sözleriyle Hz. Peygamber’i inciten münafıklardan bahseden âyette “yu’minu” fiili zikredilmiştir: (... وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤَدُّونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أَدُّنَّا قُلْ أَدُّنَّا).⁶³

İbn Abbâs (öl. 68/687-88), Dahhâk (öl. 105/723), Suddî (öl. 127/745) ve İbn Zeyd’in (öl. 182/798) kelimeye “tasdik etmek” anlamını verdikleri rivayet edilmiştir.⁶⁴ Tefsir âlimi ez-Zeccâc, âyetteki altı çizili ifadeyi şöyle tefsir etmiştir: “Müminlerin kendisine söylediklerini doğrular.”⁶⁵ İbn Atıyye, Ebû Hayyân ve İbn Âşûr da kelimeyi benzer şekilde anlamlandırırken,⁶⁶ Zemahşerî, Beyzâvî ve Ebussuûd bunu, “müminleri dinlemek, söylediklerine inanmak” olarak tefsir etmişlerdir.⁶⁷

⁶¹ *Tefsîrî Meal*, el-A’râf 7/134.

⁶² Mukâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil*, 2/57; Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 10/378; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 9/69.

⁶³ et-Tevbe 9/61.

⁶⁴ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 11/538; Abdurrahman b. Muhammed İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-‘azîm musneden ‘an Rasûli’l-Allâh ve’s-sahâbeti ve’t-tâbi’în*, thk. Esad Muhammed et-Tayyib (Mekke: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1417/1997), 6/1827.

⁶⁵ Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’ân*, 2/457.

⁶⁶ İbn Atıyye, *el-Muharrarü’l-vecîz*, 4/352; Ebû Hayyân, *el-Bahrü’l-muhît*, 5/64; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 10/243.

⁶⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/62; Beyzâvî, *Envârü’t-tenzîl*, 2/61; Ebussuûd, *İrşâdü’l-‘akli’s-selîm*, 4/77.

Âyetin ilgili bölümü, söz konusu meâl çalışmalarında şu şekillerde tercüme edilmiştir:

Yazır: “Yine içlerinden öyleleri var ki Peygamber’i incitiyorlar ve ‘O her söyleneni dinler bir kulak!’ diyorlar. De ki: ‘Sizin için bir hayır kulağıdır, Allah’a inanır, mü’minlere inanır ...’”⁶⁸

Karaman: “Onlardan peygamberi inciten ve “O her söylenene kulak veriyor” diyenler var. De ki: “O sizin için hayırlı olana kulak veriyor; Allah’a inanıp müminlere güveniyor. ...”⁶⁹

Tekin: “Onların içinden bazıları peygamberi incitiyorlar. “- O, her söylenene kulak kesilen, her tarafta kulağı olan biridir” diyorlar. Sen: “- O, sizin lehinize olan, duyduklarından hayırlı sonuçlar çıkaran bir kulaktır. Ona gelen istihbârî bilgiler sizin menfaatinizedir. Allah’a, Allah’tan gelen bilgilere inanır, şuurlu ve kâmil mü’minlere, mü’minlerin getirdiği bilgilere güvenir, itimat eder. ...”⁷⁰

Görüldüğü üzere Yazır, farklı harf-i cerlerle kullanılan iki kullanımı da inanmak olarak tercüme etmiştir. Daha önce yer verilen birkaç örnekte görüldüğü üzere “lâm” harfiyle kullanılan kelimelere “inanmak” anlamı veren Karaman, bu âyetteki iki kullanım arasındaki anlam farkını belirtmek adına, Allah ile ilgili olanı inanmak, müminlerle ilgili olanı ise güvenmek sözüyle karşılamıştır. Tekin’in çalışmasında ise birincisi inanmak, ikincisi ise güvenip itimat etmek anlamında çevrilmiştir. Dolayısıyla Yazır’ın tercümesi hariç diğerlerini makbul çeviriler olarak görmek mümkündür.

Altıncı Örnek: Tebûk gazvesi dönüşü, sefere katılmayan münafıkların gerçekte mazeretleri olmadığı halde Müslümanlara mazeret uyduracakları ifade edilen âyette “nu’minu” fiili geçmektedir: (... يَغْتَدِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَدِرُوا (لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ)).⁷¹

Taberî, âyette yer alan “nu’minu” kelimesine “söylenenlere inanmak” anlamını vermiştir.⁷² Zemahşerî, İbn Atıyye, Beyzâvî, Ebussuûd ve İbn Âşûr da

⁶⁸ Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli, Tevbe 9/61.

⁶⁹ Kur’an Yolu Meâli, Tevbe 9/61.

⁷⁰ Tefsîrî Meal, Tevbe 9/61.

⁷¹ et-Tevbe 9/94.

⁷² Taberî, Câmi’ü’l-beyân, 11/628.

kelimeyi benzer şekilde anlamlandırmışlardır.⁷³ Âyetin ilgili kısmı, incelenen meâl çalışmalarında aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: “Yanlarına avdet ettiğinizde [döndüğünüzde] size itizar edecekler. De ki: ‘İtizar etmeyin, ihtimali yok size inanmayacağız!’ ...”⁷⁴

Karaman: “Onlar, yanlarına döndüğünüz zaman da size özür beyan ederler. De ki: “Boşuna mazeret ileri sürmeyin, size asla inanmayız, ...”⁷⁵

Tekin: “Savaştan dönüp yanlarına geldiğinizde, size özür beyan edecekler. Onlara: ‘-Özür beyan etmeyin. Size kesinlikle güvenmeyiz, inanmayız. ...’ de.”⁷⁶

Tekin’in tercümesi dışındaki diğer iki meâl çalışmasında ilgili kelime “inanmak” olarak karşılanmıştır. Daha önce de değinildiği üzere ilgili meâl çalışmalarında “inanmak” ile “iman etmek” ifadeleri çoğu zaman eşanlamlı kelimeler olarak kullanılmaktadır. Ancak diğer bazı âyetlerdeki çevirilerin aksine burada kullanılan “inanmak”, şer’î manadaki “iman etmek” olarak yanlış anlaşılmalara yol açmadığı için âyeti yukarıdaki gibi tercüme etmekte bir sakınca bulunmadığı ifade edilebilir. Yine de Tekin’in meâl çalışmasında olduğu gibi “güvenip inanmak” ya da tefsir kaynaklarında “lâm” harfiyle kullanılan fiilin “sözlerinize asla inanmayacağız” anlamında olduğu yönündeki izahatlar dikkate alınarak âyeti tercüme etmenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Yedinci Örnek: Atalarının takip ettikleri yolu bırakmak istemeyen Firavun ile ileri gelenlerinin sahip oldukları güç ve nüfuzun kendilerinden alınacak korkusuyla Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn’un Allah’tan aldıkları mesajlara uymayı reddettikleri bildirilen âyette “mu’minîn” kelimesi kullanılmıştır: (قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِتْنَا

عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آتَاءَنَا وَتَكُونُ لَكُمُ الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ)⁷⁷

⁷³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/82; İbn Atıyye, *el-Muharrarü'l-vecîz*, 4/386; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 2/73; Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 4/93; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 10/243, 11/7.

⁷⁴ *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, et-Tevbe 9/94.

⁷⁵ *Kur'an Yolu Meâli*, et-Tevbe 9/94.

⁷⁶ *Tefsîrî Meal*, et-Tevbe 9/94.

⁷⁷ Yûnus 10/78.

Sa'îd b. Cubeyr'in kelimeye (öl. 94/713 [?]) "tasdik etmek" anlamını verdiği rivayet edilmiştir.⁷⁸ Taberî bunu "ikrar etmek" diye tefsir etmiştir.⁷⁹ ez-Zemahşerî'nin "ikinizin getirdiğini tasdik etmek"⁸⁰ şeklindeki açıklaması, Beyzâvî ile Ebussuûd tarafından da benimsenmiştir.⁸¹

Âyet, ele alınan çalışmalarda aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: "Sen, dediler: bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çeviresin de bu yerde Devlet ikinizin olsun diye mi geldin? Biz ikinize de inanamayız."⁸²

Karaman: "Sen" dediler, "Bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çeviresin de bu yerde nüfuz ve egemenlik ikinizin olsun diye mi aramıza geldin? Biz ikinize de inanacak değiliz!"⁸³

Tekin: "Onlar: "Bizi, gördüğümüz, bildiğimiz atalarımızın yolundan, hayat tarzından çevirip, ülkede devlet ve saltanat, seninle kardeşine, ikinize ait olsun diye mi anımıza gelerek bizimle bu kadar mücadele ediyorsun? Biz ikinize de itimat etmiyoruz." dediler."⁸⁴

İlk iki meâl çalışmasında fiil cümlesi halinde "inanmak" anlamında tercüme edilen "mu'minîn" kelimesi, Tekin tarafından "itimat etmek" diye karşılanmıştır. Tefsir kaynaklarında yer alan bilgiler, söz konusu kelimenin "iman etmek" değil, "getirilenlere inanıp onu tasdik etmek" anlamında olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla et-Tevbe sûresi 94. âyetin aksine burada "inanmak", şer'î manadaki "iman etmek" olarak yanlış anlaşılmalara yol açabileceği için kelimenin "lâm" harfinden dolayı kazanmış olduğu manayı dikkate alıp meâl vermenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

⁷⁸ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 6/1973.

⁷⁹ Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, 12/241.

⁸⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/164.

⁸¹ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 2/112; Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 4/169.

⁸² *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, Yûnus 10/78.

⁸³ *Kur'an Yolu Meâli*, Yûnus 10/78.

⁸⁴ *Tefsîrî Meal*, Yûnus 10/78.

Sekizinci Örnek: İşkence edilmekten korktukları için, kavminden bir grup genç dışında kimsenin Hz. Mûsâ’nın davetini kabul etmediği bildirilen âyette “âmene” fiili kullanılmıştır. (... فَمَا آمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِم أَن يَفْتِنَهُمْ).⁸⁵

ez-Zemahşerî’ye göre âyette zikredilen “âmene” fiili, inkar etmenin karşıtı olan “iman etmek” anlamında değildir.⁸⁶ Ebussuûd’a göre “lâm” harfinin kullanılması, bunun “kabul edip tasdik etmek” manasında olduğunu göstermektedir.⁸⁷ İlgili harfin sebep bildirdiğini belirten Bikâî’ye göre kelime, “uymak” anlamındadır.⁸⁸ Buna karşın kelimenin “tasdik etmek” anlamında olduğunu ifade eden İbn Atıyye’ye göre Âl-i İmrân sûresi 183 ile et-Tevbe sûresi 61. âyette olduğu gibi burada da “lâm” harf-i ceri, “bâ”nın anlamını da tazmin etmiştir. Bu durumda ilgili kelime, “Mûsâ’dan dolayı iman etmek” anlamındadır.⁸⁹

Âyetin ilgili kısmı, ele alınan meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: “Hasılı, Firavun ve cemiyetinin belâsı korkusundan ibtîdâ Musa’ya - kavminin bir zürriyetinden başka- iman eden olmadı; ...”⁹⁰

Karaman: “Hâsılı, kavminden ancak az sayıda insan, Firavun ve adamlarının kendilerine kötülük edeceğinden korka korka Mûsâ’ya iman etti. ...”⁹¹

Tekin: “Firavun'un ve devlet görevlilerinin, kendilerine baskı, zulüm ve işkence ederek, hürriyetlerinin tamamen engellenmesinden korktukları için kavminden bir grup gençten başka kimse Mûsâ’ya güvenip itimat etmedi. ...”⁹²

Görüldüğü üzere ilgili âyette geçen “âmene” fiili, Yazır ile Karaman tarafından “iman etmek” şeklinde karşılanmıştır. Tekin ise bunu “güvenip itimat etmek” olarak çevirmiştir. Birçok müfessirin de belirttiği gibi âyette Hz. Mûsâ’ya iman etmekten değil, sözüne inanmaktan veya ondan dolayı iman

⁸⁵ Yûnus 10/83.

⁸⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/62.

⁸⁷ Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 4/77.

⁸⁸ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 9/175.

⁸⁹ İbn Atıyye, *el-Muharrarü'l-vecîz*, 2/435, 4/352, 512.

⁹⁰ *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, Yûnus 10/83.

⁹¹ *Kur'an Yolu Meâli*, Yûnus 10/83.

⁹² *Tefsîrî Meal*, Yûnus 10/83.

etmekten bahsedilmektedir. Dolayısıyla son çeviri örneği hariç ilgili diğer çalışmalarda bu inceliğin âyetin meâline yansıtılmadığını söylemek mümkündür.

Dokuzuncu Örnek: Kavminin Hz. Hûd'a karşı olumsuz tavırlarının anlatıldığı âyette "mu'minîn" kelimesi kullanılmıştır: (قَالُوا يَا هُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي) (أَلْهِنَّا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ).⁹³

Tefsir kaynaklarında "tasdik etmek" ve "inanmak" olarak tefsir edilen⁹⁴ bu kelimenin yer aldığı âyet, incelenen meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: "Ey Hûd! dediler: 'sen bize bir beyyine getirmedin, biz ise senin sözünle ilâhlarımızı terk etmeyiz ve biz sana inanmayız...'"⁹⁵

Karaman: "Dediler ki: "Ey Hûd! Bize açık bir mûcize getirmedin; biz senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz; biz sana iman edecek de değiliz."⁹⁶

Tekin: "Kavmi: "Ey Hûd, sen bize açık hak bir delil bir mûcize getirmedin. Biz de senin sözünle ilâhlarımızı terkecek değiliz. Biz sana itimat edecek de değiliz." dedi."⁹⁷

Görüldüğü üzere Yazır'ın fiil cümlesi olarak "inanmak" anlamında karşıladığı kelime, Karaman tarafından "iman etmek"; son meâl örneğinde ise "itimak etmek" olarak tercüme edilmiştir. Dolayısıyla Karaman tarafından yapılan çeviri hariç diğer çalışmalardaki tercümelemlerin makbul çeviriler olduğunu söylemek mümkündür.

Onuncu Örnek: Kardeşlerinin Hz. Yusuf'u kuyuya atıp onun kurt tarafından yenildiğini söyleyerek babalarına yalan beyanatta buldukları

⁹³ Hûd 11/53.

⁹⁴ Mukâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil*, 2/286; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, 17/51; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/208.

⁹⁵ *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, Hûd 11/53.

⁹⁶ *Kur'an Yolu Meâli*, Hûd 11/53.

⁹⁷ *Tefsîrî Meal*, Hûd 11/53.

ifade edilen âyette “mu’min” kelimesi yer almıştır: (قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ)⁹⁸

Erken dönem tefsir âlimlerinden Suddî’nin ilgili kelimeye “tasdik etmek” anlamını verdiği rivayet edilmiştir.⁹⁹ Mukâtil b. Suleymân, Ebû ‘Ubeyde, Zeccâc, İbn Atıyye, Beyzâvî ve Ebussuûd gibi tefsir alimleri de kelimeyi bu çerçevede anlamlandırmışlardır.¹⁰⁰ Zemahşerî, “bâ” yerine “lâm” harfinin kullanılmasından dolayı bunun “birinin sözüne inanıp güvenmek”,¹⁰¹ İbn Âşûr da benzer şekilde “söylenenleri doğrulamak” anlamında olduğunu belirtmiştir.¹⁰²

Bu âyet söz konusu meâl çalışmalarında aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: “Dediler: ‘Ey pederimiz! Biz gittik yarış ediyorduk, Yûsuf’u eşyamızın yanında bırakmıştık. Bir de baktık ki onu kurt yemiş. Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmazsın!’”¹⁰³

Karaman: “Ey babamız! Biz yarış için uzaklaşmış, Yûsuf’u da eşyamızın yanında bırakmıştık; onu kurt yemiş! Ama doğru söylemiş olsak da sen bize inanmazsın” dediler.”¹⁰⁴

Tekin: “Ey babamız, biz yarış yaparken uzaklaştık. Yûsuf’u eşyalarımızın yanında bırakmıştık. Onu kurt yemiş. Biz doğru söylesek bile sen bize itimat etmeyeceksin.” dediler.”¹⁰⁵

Görüldüğü üzere Tekin’in çevirisi hariç diğer iki meâl çalışmasında ilgili kelime “inanmak” anlamında çevrilmiştir. Normalde bundan “sözümüze inanmazsın” anlaşılmaktadır. Yine de daha önce yer verildiği üzere “lâm” harfinin “mu’min” kelimesine kattığı anlamı belirgin hale getirmek için bunu

⁹⁸ Yûsuf 12/17.

⁹⁹ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 13/34.

¹⁰⁰ Mukâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil*, 2/324; Ebû ‘Ubeyde, *Mecâzü’l-Kur’ân*, 1/303; Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’ân*, 3/96; Beyzâvî, *Envârü’t-tenzîl*, 2/164; İbn Atıyye, *el-Muharrarü’l-vecîz*, 5/54; Ebussuûd, *İrşâdü’l-‘akli’s-selîm*, 4/259.

¹⁰¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/62.

¹⁰² İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 12/237.

¹⁰³ *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, Yûsuf 12/17.

¹⁰⁴ *Kur’an Yolu Meâli*, Yûsuf 12/17.

¹⁰⁵ *Tefsîrî Meal*, Yûsuf 12/17.

“sözümüze inanmazsın” şeklinde tercüme etmenin de mümkün olduğunu düşünmekteyiz.

On Birinci Örnek: Mekke’li müşriklerin Hz. Peygamber’in Allah’tan aldığı sözlere inanmamak için çeşitli bahaneler ileri sürdüklerinden bahseden âyette “nu’minu” fiili kullanılmıştır: (وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَنْفَجِرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَبُوعًا).¹⁰⁶

Taberî ile Bikâî tarafından “söylediklerini tasdik etmek”¹⁰⁷ anlamı verilen kelimenin yer aldığı âyet, söz konusu meâllerde şu şekilde tercüme edilmiştir:

Yazır: “*‘Ve ‘Biz’ dediler; ‘sana ihtimali yok inanmayız, tâ ki bizim için şu yerden bir menbâ akıtasın’*”¹⁰⁸

Karaman: “*Dediler ki: “Sen bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız.”*”¹⁰⁹

Tekin: “*Onlar: “Sen bizim için, yerden bir kaynak, bir pınar büngüldetmedikçe asla biz sana güvenmeyeceğiz, inanmayacağız” dediler.*”¹¹⁰

Dikkat edilirse “nu’minu” kelimesi, ilk iki meâl çalışmasında “inanmak”, üçüncüsünde ise “güvenip inanmak” anlamında çevrilmiştir. Âyette Hz. Peygamber’den söz edildiği için inanmayı “iman etmek” olarak da anlamak mümkündür. Çünkü Yazır ile Karaman’ın meâl çalışmasında söz konusu ifadeler, eşanlamlı kelimeler olarak kullanılmaktadır.

On İkinci Örnek: Attıkları ipler ile değneklerinin Hz. Mûsâ’nın asası tarafından yutulduğunu gören sihirbazların bir anda secdeye kapanıp Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn’un Rabbi’ne iman ettiklerini ilan etmelerinden sonra Firavun’un onlara gösterdiği tepkiden ve yaptığı tehditlerden söz eden âyette “âmentum” fiili kullanılmıştır: (... قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ...).¹¹¹

¹⁰⁶ el-İsrâ’ 17/90.

¹⁰⁷ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 15/78; Bikâî, *Nazmü’d-dürer*, 11/511.

¹⁰⁸ *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, el-İsrâ’ 17/90.

¹⁰⁹ *Kur’an Yolu Meâli*, el-İsrâ’ 17/90.

¹¹⁰ *Tefsîrî Meal*, el-İsrâ’ 17/90.

¹¹¹ Tâhâ 20/71.

Âyetteki altı çizili ifade Taberî tarafından “Mûsâ’nın sizi davet ettiği şeyi doğrulayıp kabul mü ettiniz?” şeklinde açıklanmıştır.¹¹² ez-Zemahşerî, “âmentum” fiilinin “iman etmek” anlamında olmadığını belirtmiştir.¹¹³ İlgili fiilin “uymak” anlamındaki “ittibâ” kelimesinin manasını tazmin ettiği için “lâm” harfiyle kullanıldığını savunan Beyzâvî ile Ebussuûd’a göre “hu” zamiri, Hz. Mûsâ’ya râcidir.¹¹⁴ Bikâî ise zamirin yüce Allah’a veya Hz. Mûsâ’ya râci olabileceğini ifade etmiştir. Birinci ihtimale göre fiil, “tasdik etmek”, ikincisine göre ise “uymak” anlamındadır.¹¹⁵ Buna karşın “ittibâ” fiilinin harf-i cer ile değil, kendi başına geçişli olarak kullanıldığı için “âmentum” fiilinin uymak ve tabi olmak anlamını tazmin etmediğini belirten Âlûsî’ye göre ilgili kelime, birinin sözünü dinleyip ona uymak olan “inkâde” anlamındadır. Diğer yandan Âlûsî, “lâm” harfinin *ta’lîl* anlamında “Mûsâ’dan dolayı Allah’a iman ettiniz” şeklinde de anlaşılabilceğini ifade etmiştir.¹¹⁶

Ön Üçüncü Örnek: Sözünü edeceğimiz çeviri sorununu daha belirgin kılmak için Tâhâ sûresi 71. âyetiyle benzer bir bağlama sahip olan el-A’râf sûresi 123. âyetin (... فَاَلِ فِرْعَوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ قَبْلَ اَنْ اَدَّٰنَ لَكُمْ) çevirisine de burada yer vermenin faydalı olacağını düşünmekteyiz. Firavun’un sihirbazlara söylediği söz, el-A’râf sûresinde 123. âyette “bâ” ile kullanılırken aynı meselenin konu edindiği Tâhâ sûresi 71. âyette “lâm” harfiyle kullanılmıştır.

Yukarıdaki âyetlerdeki anlam farklılığını zamirin mercii bağlamında ele alan el-Hatîb el-İskâfî’ye göre el-A’râf sûresi 123. âyetteki “hu” zamiri Yüce Allah’a, diğer âyette ise Hz. Mûsâ’ya râcidir. Zira el-A’râf sûresi 121. âyette ifade edildiği üzere Hz. Mûsâ’nın gösterdiği mucizeler karşısında sihirbazlar, varlıkların Rabbi’ne iman ettiklerini dile getirmişlerdi. Buna karşın Tâhâ sûresi 71. âyetteki “hu” zamiri, Hz. Mûsâ’ya râcidir. Âyetin devamında yer alan (اِنَّهٗ لِكَبِيْرٍ مِّنْ اَلَّذِي عَلَّمَكُم بَسْمٰلَهٗ) ifade de bu görüşü destekler niteliktedir.¹¹⁷

¹¹² Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 16/114, 17/570.

¹¹³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/62.

¹¹⁴ Beyzâvî, *Envârü’t-tenzîl*, 2/397; Ebussuûd, *İrşâdü’l-’akli’s-selîm*, 6/29.

¹¹⁵ Bikâî, *Nazmü’d-dürrer*, 12/311, 14/34.

¹¹⁶ Âlûsî, *Rûhü’l-me’ânî*, 16/231.

¹¹⁷ Hatîb el-İskâfî, *Dürretü’t-tenzîl*, 2/670-671.

Söz konusu âyetler ilgili meâllerde farklı şekillerde tercüme edilmiştir. Nitekim “bâ” harfiyle kullanılan el-A’râf sûresi 123. âyeti “*Firavun, ‘Siz’, dedi; ona ben izin vermeden iman ettiniz ha, ...*” şeklinde çeviren Yazır, Tâhâ sûresi 71. âyeti ise şöyle tercüme etmiştir: “*‘Ya!...’ dedi; ‘ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha?! O her halde size sihri öğreten büyüğünüz! ...*”

Dikkat edilirse farklı harf-i cerlerle kullanılan “âmentum” fiili, aralarında bir anlam farkı yokmuş gibi her iki âyette de iman etmek anlamında karşılanmıştır. Esas aldığımız meâlin baskısında “Allah”ı gösteren gaip zamirler “O’na” şeklinde yazılmıştır. Bu da Yazır’ın “hu” zamirini her iki âyette de Hz. Mûsâ’yı gösterir şekilde anlamlandırıldığını göstermektedir. Diğer yandan müfessirlerin Tâhâ sûresi 71. âyette “lâm” harfiyle kullanılan kelimeye dair izahatlarından anlaşıldığı üzere burada Hz. Mûsâ’nın şahsına bir imandan söz edilmemektedir. Bu nedenle kelimeyi “iman etmek” olarak tercüme etmenin doğru bir tercih olmadığını belirtmek gerekir.

Birinci âyeti “*Firavun dedi ki: ‘Ben size izin vermeden ona iman ettiniz öyle mi?...’*”¹¹⁸ “şeklinde çeviren Karaman, ikinci âyeti ise şöyle tercüme etmiştir: *Firavun şöyle çıktı: ‘Ben size izin vermeden ona inandınız öyle mi? Anlaşıyor ki o size sihri öğreten büyüğünüzdür. ...’*”¹¹⁹

Bu meâl çalışmasında da “hu” zamiri her iki âyette de Hz. Mûsâ’yı gösterir şekilde tercüme edilmiştir. Bu da “âmentum” fiilinin çevirisinde kullanılan “inanmak” ile “iman etmek” ifadeleri arasında bir anlam farkı gözetilmediğini göstermektedir. Dolayısıyla Yazır’ın meâline dair söylenenlerin bu meâl için de geçerli olduğunu belirtmek gerekir.

el-A’râf sûresi 123. âyeti “*Firavun: ‘Ben size izin vermeden Allah’a, Mûsâ’nın peygamberliğine iman edersiniz ha!’ ...*” ifadeleriyle karşılayan Tekin, Tâhâ sûresi 71. âyeti şöyle tercüme etmiştir: “*Firavun: ‘Ben size izin vermeden mi ona boyun eğip, güvenciniz? O, size sihri öğreten büyüğünüzmüş meğerse. ...’*”

Dikkat edilirse el-A’râf sûresi 123. âyette geçen fiil iman etmek, zamir ise garip bir şekilde hem Allah’ı hem de Hz. Mûsâ’yı gösterir şekilde tercüme edilmiştir. Ancak “zamirin birden fazla isme dönme imkânı varsa esas olan en

¹¹⁸ Kur’an Yolu Meâli, el-A’râf 7/123.

¹¹⁹ Kur’an Yolu Meâli, Tâhâ 20/71.

yakın olana ircâ edilmesidir”, ayrıca “isim tamlamasına dönük bir zamir kullanıldığında esas olan zamirin muzafa râci olmasıdır” kaidelerinden hareketle zamirin bir önceki âyette muzafun ilehyi olarak zikredilen Hz. Hârûn veya Hz. Mûsâ’ya değil, muzaf konumunda olan Rabb kelimesine râci olması gerektiği söylenebilir.¹²⁰ Buna karşın Tâhâ sûresi 71. âyette ise fiil, “boyun eğip güvenmek”, zamir ise Hz. Mûsâ’yı gösterir şekilde tercüme edilmiştir. el-A’râf sûresi 123. âyetteki zamirin mercii meselesi hariç Tekin tarafından verilen meâlin, yukarıdaki çevirelere kıyasla daha iyi bir alternatif olduğu söylenebilir. Yine de Tâhâ sûresi 71. âyette “lâm” harfiyle kullanılan kelimeye “ona uydunuz” veya “söylediklerine inandınız” şeklinde meâl vermenin daha isabetli olacağını düşünmekteyiz. Sözü edilen bu tercüme sorunu, Tâhâ sûresi 71. âyetiyle aynı bağlama sahip olan eş-Şu’arâ’ sûresi 49. âyetin çevirisinde de görülmektedir.

On Dördüncü Örnek: Hz. Salih’in kavminin kendisini Allah’a iftira etmekle suçladıkları bildirilen âyette (إِنَّهُ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ)¹²¹ geçen “mu’minîn” kelimesi, incelenen meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: “O ancak öyle bir adam ki bir yalanı Allaha iftira etti, biz ona inanacak değiliz.”¹²²

Karaman: “O, Allah hakkında sadece yalanlar düzüp koşan bir adamdır. Biz ona inanmıyoruz.”¹²³

Tekin: “Bu adam, sadece Allah adına yalan uyduran birisi. Biz ona itimat etmiyoruz.”¹²⁴

Görüldüğü üzere ilk iki meâl çalışmasında “inanmak” olarak tercüme edilen kelime, Tekin tarafından “itimat etmek” şeklinde çevrilmiştir.

¹²⁰ Bedrüddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi, *el-Bürhân fî ‘ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Muhammed Ebü’l-Fazl İbrahim (Kahire: Mektebetü Dârü’t-Türâs, 1404/1984), 4/39; Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Suyûtî, *el-İtkân fî ‘ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Ahmed b. Ali (Kahire: Dârü’l-Hadîs, 2006), 2/582.

¹²¹ el-Mu’minûn 23/38.

¹²² *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, el-Mu’minûn 23/38.

¹²³ *Kur’an Yolu Meâli*, el-Mu’minûn 23/38.

¹²⁴ *Tefsîrî Meal*, el-Mu’minûn 23/38.

On Beşinci Örnek: Firavun ile ileri gelenlerinin Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn'un mensubu oldukları kavmi bahane ederek her ikisinin de sözlerine inanmaya yanaşmadıkları ifade edilen âyette “nu’minu” fiili kullanılmıştır: (فَقَالُوا أَتُؤْمِنُ لِيَشْرَبْنَ (مَثَلًا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ).¹²⁵

Taberî, kelimeye “uymak” anlamını vermiştir.¹²⁶ Ebussuûd söz konusu fiilin, bilinen iman değil; “onaylamak ve tasdik etmek”,¹²⁷ İbn Âşûr ise “söylediklerine mi inanalım” anlamında olduğunu beyan etmiştir.¹²⁸ Buna karşın meseleyi tazmin üslubu bağlamında ele alan Bikâî, âyetteki altı çizili ifadeyi “iki beşere uyup Allah’a iman mı edelim” şeklinde tefsir etmiştir.¹²⁹

Yukarıdaki âyet, incelenen meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

Yazır: “Onun için ‘Biz’ dediler; bizim gibi iki beşere iman mı ederiz? Halbuki onların kavmi bize kulluk ediyor.”¹³⁰

Karaman: “Nitekim şöyle dediler: “Soydaşları bize kölelik ederlerken bizden farklı olmayan bu iki adama mı inanacağız!”¹³¹

Tekin: “Biz, kavimleri bize kölelik eden, insan neslinden bize benzeyen iki kişiye mi güvenip inanacağız?” dediler.”¹³²

Görüldüğü üzere Yazır, el-Mu’minûn sûresi 38. âyetin aksine söz konusu kelimeyi, “iman etmek”; Karaman, “inanmak”; Tekin ise “güvenip inanmak” anlamında tercüme etmiştir. Müfessirlerin âyete dair yaptıkları açıklamalardan da anlaşıldığı üzere burada iki beşere/insana iman etmekten söz edilmemektedir. Aksine onların getirdiklerine inanmaktan bahsedilmektedir. Bu nedenle birinci meâlin isabetli olmadığını söylemek mümkündür. İkinci sıradaki meâlde kullanılan sözcük, iman etmek olarak anlaşabileceğinden bunu tercih etmemenin daha uygun olacağı, Tekin’in tercümesinin ise makbul bir

¹²⁵ el-Mu’minûn 23/47.

¹²⁶ Taberî, *Câmi’ü'l-beyân*, 17/51.

¹²⁷ Ebussuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 4/77.

¹²⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 18/64-65.

¹²⁹ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 13/146.

¹³⁰ *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*, el-Mu’minûn 23/47.

¹³¹ *Kur'an Yolu Meâli*, el-Mu’minûn 23/47.

¹³² *Tefsîrî Meal*, el-Mu’minûn 23/47.

çeviri olduğu söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu fiili “söylediklerinize mi inanalım” veya “söylediklerinize mi uyalım” şeklinde tercüme etmenin de mümkün olduğunu düşünmekteyiz.

On Altıncı Örnek: Kavminin Hz. Nûh’un davetine karşı olumsuz tavır sergilemelerinden bahseden âyette “nu’minu” fiili kullanılmıştır: (قَالُوا أَنْتُمْ لَكُمْ وَاتَّبَعَكَ) (الْأَزْدِيُّونَ).¹³³

Taberî, âyetteki altı çizili ifadeyi “bizi çağırdığın şeyi tasdik edip doğru mu kabul edelim” şeklinde tefsir etmiştir.¹³⁴ ez-Zemahşerî, bunun “iman etmek” anlamında olmadığını beyan etmiştir.¹³⁵ Buna karşın konuyu yine tazmin üslubu bağlamında ele alan Bikâî, bunun “senin sözünden dolayı iman mı edelim” manasında olduğunu belirtmiştir.¹³⁶

Bu âyet, incelediğimiz meâl çalışmalarında şu şekillerde tercüme edilmiştir:

Yazır: “‘Â!...’ dediler; hiç biz sana inanır mıyız? Senin ardına hep o erazil düşmüş?”¹³⁷

Karaman: “Şöyle cevap verdiler: “Seni toplumun en aşağı kesiminin izlediğini göre göre sana iman eder miyiz!”¹³⁸

Tekin: “Ayak takımı, reziller senin peşinden giderken biz sana inanıp, güvenebilir miyiz?” dediler.”¹³⁹

Görüldüğü üzere Yazır, el-Mu’minûn sûresi 47. âyetin tercümesinde yaptığı aksine burada kelimeyi “inanmak” sözüyle karşılamıştır. Buna karşın Karaman, el-Mu’minûn sûresi 47. âyete verdiği meâlin aksine kelimeyi burada “iman etmek” olarak tercüme etmiştir. Bu da ilgili meâl çalışmasında iki kullanım arasında ya bir anlam farkı gözetilmediği ya da bu meselede hassas davranılmadığını göstermektedir. Tekin ise kelimeyi “inanıp güvenmek”

¹³³ eş-Şu’arâ’ 26/111.

¹³⁴ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 17/602.

¹³⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/62.

¹³⁶ Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 14/63.

¹³⁷ *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, eş-Şu’arâ’ 26/111.

¹³⁸ *Kur’an Yolu Meâli*, eş-Şu’arâ’ 26/111.

¹³⁹ *Tefsîrî Meal*, eş-Şu’arâ’ 26/111.

anlamında tercüme etmiştir. Daha önce benzer örneklerde belirtildiği üzere kelimeyi “iman etmek” olarak anlamlandırmanın doğru olmadığı ifade edilebilir. Ayrıca âyet bir peygamberle ilişkili olduğu için bazı meâllerde tercih edilen inanmak sözü, iman etmek olarak da anlaşılabilir. Kelimenin ıstılahi anlamda inanmak veya iman etmek manasında olmadığını gösterdiği için son meâlin diğerlerine nispetle daha iyi bir alternatif olduğu söylenebilir. Ancak tefsir kaynaklarından da anlaşıldığı üzere bu kullanımdan güvenmek değil, söylenenlere uymak ve doğrulunu kabul etmek kastedilmektedir. Dolayısıyla bu inceliği göz önünde bulundurup kelimeyi meâllendirmenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

On Yedinci Örnek: Hz. Lût’un Hz. İbrâhim’in toplumuyla yaptığı mücadele sırasında sarfettiği bütün sözlere inandığı ifade edilen âyette “âmene” fiili kullanılmıştır: (فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ).¹⁴⁰

Taberî ile Zeccâc, kelimeye “tasdik etmek” anlamını vermişlerdir.¹⁴¹ İbn Âşûr ise bunun, haber verenden dolayı söylediklerini tasdik etmek anlamında olduğunu belirtmiştir.¹⁴² Buna karşın ez-Zemahşerî, el-Bakara sûresi 75. âyette olduğu gibi el-’Ankebût sûresi 26. âyetteki altı çizili ifadeyi “Hz. Lût, Hz. İbrâhim’in yaptığı davete isticâbet edip iman etti.”¹⁴³ şeklinde tefsir etmiştir. Bikâi de âyeti benzer şekilde açıklamıştır.¹⁴⁴ “Lâm” harfinden dolayı “âmene” fiilinin “kabul etmek/isticâbet etmek” manasına gelen “istecâbe” fiilinin anlamını tazmin ettiğini belirten Ebussuûd’a göre Hz. Lût, küfürden uzak olduğu için âyette sözü edilen, Hz. Lût’un sadece Hz. İbrahim’in tevhid çağrısı ile peygamberliğine inanması değil, bütün sözlerini tasdik edip onaylamasıdır.¹⁴⁵

Âyet incelenen meâllerde aşağıdaki gibi tercüme edilmiştir:

¹⁴⁰ el-’Ankebût 29/26.

¹⁴¹ Taberî, *Câmi’ü’l-beyân*, 18/384; Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’ân*, 4/167.

¹⁴² İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 18/64-65.

¹⁴³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/278.

¹⁴⁴ Bikâi, *Nazmü’l-dürer*, 14/425.

¹⁴⁵ Ebussuûd, *İrşâdü’l-’akli’s-selîm*, 1/116.

Yazır: “Bunun üzerine ona bir Lût iman etti; hem ‘Ben’ dedi; rabbime bir muhacirim (hicret edeceğim)! Hakikat bu, azîz O, hakîm O!”¹⁴⁶

Karaman: “Bunun üzerine Lût ona iman etti. (İbrâhim) “Artık ben rabbime göç edeceğim. Şüphesiz O güçlüdür, hikmet sahibidir” dedi.”¹⁴⁷

Tekin: “Bunun üzerine Lût ona itimat edip güvendi. İbrâhim: ‘Ben özgürce Allah'a kulluk ve ibadet etmek, güç ve gönül birliği yapacak insanlar bulmak için Rabbimin dilediği yere hicret ediyorum. Kudretli, hikmet sahibi ve hükümran olan O’dur.’ dedi.”¹⁴⁸

On Sekizinci Örnek: Hz. Nûh ile ilgili olan eş-Şu’arâ’ sûresi 111. âyette “inanmak” olarak yapılan çevirinin aksine Yazır, *lâm* harfiyle kullanılan söz konusu kelimeyi “iman etmek” olarak tercüme etmiştir. Karaman ise genelde “inanmak” sözüyle karşıladığı kelimeyi Yûnus sûresi 83 ile eş-Şu’arâ’ sûresi 49 ve 111. âyetlerin meâlinde olduğu gibi burada da “iman etmek” anlamında çevirmiştir. Tekin ise bunu, “itimat edip güvenmek” sözüyle karşılamıştır. Benzer örneklerde ifade edildiği üzere bu âyette geçen kelimeyi “Lût, ona uydu”, “Lût, onun sözlerine inandı”, “Lût, onun sözlerinden dolayı iman etti” gibi şekillerde tercüme etmenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

On Dokuzuncu Örnek: Hz. Mûsâ’nın Firavun ile ileri gelenlerinden beklentisinin ifade edildiği âyette “tu’minû” fiili kullanılmıştır: (وَإِنْ لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي (فَاعْتَرِلُونِ).¹⁴⁹

Taberî, âyetteki altı çizili ifadeyi şöyle tefsir etmiştir: “Ey kavim! Eğer Rabb’imden size getirdiğimi tasdik etmemişseniz....”¹⁵⁰ Bikâî de ilgili bölümü benzer şekilde anlamlandırmıştır.¹⁵¹ Buna karşın kelimeye “tasdik etmek” anlamını veren İbn Atıyye, “lâm” harfinin “bâ” anlamında olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵² Ebû Hayyân ise kelimenin “tasdik etmek” manasında olduğunu

¹⁴⁶ Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli, el-’Ankebût 29/26.

¹⁴⁷ Kur’an Yolu Meâli, el-’Ankebût 29/26.

¹⁴⁸ Tefsîrî Meal, el-’Ankebût 29/26.

¹⁴⁹ ed-Duhân 44/21.

¹⁵⁰ Taberî, Câmî’ü’l-beyân, 21/33.

¹⁵¹ Bikâî, Nazmü’d-dürer, 18/23.

¹⁵² İbn Atıyye, el-Muharrarü’l-vecîz, 7/574.

beyan etmekle iktifa etmiştir.¹⁵³ “Lâm” harfinin illet bildirdiğini beyan eden İbn Âşûr’a göre bundan “haber verenden dolayı söylediklerini tasdik etmek” anlamı kastedilmektedir.¹⁵⁴

Yukarıdaki âyet, ilgili meâl çalışmalarında şu şekillerde tercüme edilmiştir:

Yazır: “Onun için eğer bana iman etmezseniz, bari benden çekilin!”¹⁵⁵

Karaman: “Eğer bana inanmazsanız bari yolumdan çekilin.”¹⁵⁶

Tekin: “Bana itimat edip güvenmiyorsanız eğer, bari yolumdan çekilin, zulüm ve işkence yapmayın, faaliyetlerimi engellemeyin.”¹⁵⁷

Görüldüğü üzere Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn ilgili olan Yûnus sûresi 78 ile Hz. Nûh’la bağlantılı olan eş-Şu’arâ’ sûresi 111. âyetin çevirisinde yapılanın aksine Yazır, burada kelimeyi “iman etmek” şeklinde tercüme etmiştir. Karaman ise Yûnus 10/83; eş-Şu’arâ’ 26/111; el-’Ankebût 29/26. âyetlerde yaptığının aksine kelimeyi burada “inanmak” olarak çevirmiştir. Diğer yandan ed-Duhân sûresi 21. âyette geçen “tu’minû” fiili, Tekin’in çalışmasında “itimat edip güvenmek” diye anlamlandırılmıştır. Yukarıda yer verilen tefsir kaynaklarındaki bilgiler dikkate alındığında âyette geçen kelimeyi “söylediklerime uymadıysanız”, “sözlerime inanmadıysanız”, “söylediklerime iman etmediyeseniz” şeklinde tercüme etmenin daha uygun olacağı söylenebilir.

Sonuç

“E-m-n” kökünden türeyen kelimelerin “bâ” ve “lâm” harfiyle kullanımlarında olduğu gibi farklı harf-i cerlerin kullanımı, -aynı bâbtan olsalar bile- kelimelerin anlamına etki etmektedir. Sarahaten olmasa da erken dönem bazı müfessirlerin ilgili âyetlere dair açıklamalarından onların “bâ” ve “lâm” harfiyle kullanılan âyetler arasında bir anlam farkını gözettikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan bazı tefsir âlimleri “lâm” harfinin zikredilmesini anlamı pekiştirmeye yönelik bir kullanım olarak açıklamışlardır. Diğer bazıları

¹⁵³ Ebû Hayyân, *el-Bahrü’l-muhît*, 8/36.

¹⁵⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 18/64-65.

¹⁵⁵ *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli*, ed-Duhân 44/21.

¹⁵⁶ *Kur’an Yolu Meâli*, ed-Duhân 44/21.

¹⁵⁷ *Tefsîrî Meal*, ed-Duhân 44/21.

ise “lâm” harfinin tazmin üslubu gereği “bâ” harfinin anlamını da içerdiğini söylemiştir.

Yazır’ın “Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli” adlı meâl çalışmasında bu kökten türeyen kelimeler dokuz yerde “iman etmek” (el-Bakara 2/75; Âl-i ‘İmrân 3/183; el-A’râf 7/134; Yûnus 10/83; Tâhâ 20/71; el-Mu’minûn 23/47; eş-Şu’arâ’ 26/49; el-‘Ankebût 29/26; ed-Duhân 44/21); on bir yerde ise “inanmak” (el-Bakara 2/55; el-A’râf 7/132; et-Tevbe 9/61, 94; Yûnus 10/78; Hûd 11/53; Yûsuf 12/17; el-İsrâ’ 17/90, 93; el-Mu’minûn 23/38; eş-Şu’arâ’ 26/111) anlamında tercüme edilmiştir. Diğer örneklerin aksine et-Tevbe sûresi 61. âyette “bâ” ve “lâm” harf-i cerle kullanılan “yu’minu” fiili, Yazır tarafından “inanmak”; el-Bakara sûresi 55. âyette yer alan “nu’minu” fiili ise “senin sözünle asla inanmayacağız” şeklinde tercüme etmiştir. Dolayısıyla son çeviri örneği hariç, diğer örneklerin tamamında “lâm” harfinin anlama etkisi dikkate alınmadan âyetlere meâl verildiğini söylemek mümkündür. Kanaatimizce ilgili âyetlerde yer alan kelimeleri “iman etmek” olarak tercüme etmek isabetli değildir. Ayrıca meâlde “inanmak” ile “iman etmek” ifadeleri arasında belirgin bir fark gözetilmediğinden et-Tevbe 9/61, 94; Yûsuf 12/17; el-İsrâ’ 17/93. âyetleri dışındaki örneklerde “inanmak” sözü, şer’î anlamdaki “iman etmek” olarak yanlış bir anlamaya yol açabileceği için el-Bakara 2/55. âyette olduğu gibi âyetlere meâl vermenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Karaman vd. tarafından hazırlanan “Kur’an Yolu Meâli” adlı meâlde bu kökten türeyen kelimeler et-Tevbe sûresi 61. âyette “güvenmek” sözüyle karşılanmıştır. Buna karşın on dört yerde “inanmak” (el-Bakara 2/55, 75; Âl-i ‘İmrân 3/183; el-A’râf 7/132, 134; et-Tevbe 9/94; Yûnus 10/78; Yûsuf 12/17; el-İsrâ’ 17/90, 93; Tâhâ 20/71; el-Mu’minûn 23/38, 47; ed-Duhân 44/21); 5 yerde ise “iman etmek” (Yûnus 10/83; Hûd 11/53; eş-Şu’arâ’ 26/49, 111; el-‘Ankebût 29/26) anlamında çevrilmiştir. Yazır’ın çalışmasında olduğu gibi bu meâlde de “inanmak” ile “iman etmek” ifadeleri -bazı örnekler hariç- eşanlamlı lafızlar olarak kullanılmıştır. Şöyle ki Hz. Mûsâ’ya ilişkin olan Tâhâ sûresi 71. âyette yer alan “âmene” fiili “inanmak” sözüyle karşılanırken aynı bağlama sahip olan eş-Şu’arâ’ sûresi 49. âyette “iman etmek” diye tercüme edilmiştir. Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn’a ilişkin olan Yûnus sûresi 78. âyette geçen “mu’minîn” ile el-Mu’minûn sûresi 38 ve 47. âyetlerde zikredilen kelimeler, “inanmak”; buna karşın Hz. Mûsâ’dan söz eden Yûnus sûresi 83. âyette yer alan “âmene” fiili,

“iman etmek” olarak çevrilmiştir. Bunun gibi Hz. Hûd’a dair olan Hûd sûresi 53. âyetinin yanı sıra Hz. İbrâhim ile Hz. Lût’tan bahseden el-‘Ankebût sûresi 26 ile Hz. Nûh’la bağlantılı olan eş-Şu‘arâ’ sûresi 111. âyette zikredilen kelimeler, “iman etmek”; buna karşın Hz. Mûsâ’dan bahseden el-Bakara 2/55; el-A‘râf 7/132, 134; ed-Duhân 44/21. âyetlerde geçen kelimeler, “inanmak” şeklinde karşılanmıştır. Daha önce de ifade edildiği üzere “lâm” harfiyle kullanılan if‘âl bâbından kelimeleri “iman etmek” anlamında karşılamak isabetli bir tercih değildir. Yûsuf 12/17 ile el-İsrâ’ 17/93. âyetler dışındaki örneklerde “inanmak” sözü “iman etmek” olarak anlaşılabilirliğinden bu tercihin de sorunlu olduğunu belirtmek gerekir.

Söz konusu kökten türeyen kelimeler Tekin’in “Kur‘ân’ın Anlaşılmasına Doğru Tefsîri Meal” adlı meâl çalışmasında “itimat etmek” (el-Bakara 2/55; el-A‘râf 7/134; Yûnus 10/78; Hûd 11/53; Yûsuf 12/17; el-Mu‘minûn 23/38); “güvenip itimat etmek” (Âl-i ‘İmrân 3/183; Tevbe 9/61; Yûnus 10/83; el-‘Ankebût 29/26; ed-Duhân 44/21); “boyun eğmek” (Tâhâ 20/71; eş-Şu‘arâ’ 26/49); “güvenmek/itimat etmek ve peygamberliği tasdik etmek” (el-Bakara 2/75; el-A‘râf 7/132) ve “güvenip inanmak” (el-İsrâ’ 17/90; el-Mu‘minûn 23/47) gibi farklı şekillerde tercüme edilmiştir. Diğer meâl çalışmalarında olduğu gibi bu meâlde de aynı bağlama sahip olan âyetler farklı şekillerde tercüme edilmiştir. Nitekim Hz. Mûsâ’ya ilişkin olan el-Bakara 2/55; el-A‘râf 7/134; Yûnus 10/78, 83; ed-Duhân 44/21. âyetlerden farklı olarak el-A‘râf 7/132. âyette geçen “mu‘minîn” kelimesi, “itimat edecek, peygamberliğini tasdik edecek” şeklinde tercüme edilmiştir.

Görüldüğü üzere “e-m-n” kökünden türeyen if‘âl bâbından kelimeler Tekin’in çalışması dışındaki diğer ilk iki meâlde bazı istisnalar hariç hep “inanmak” ve “iman etmek” şeklinde karşılanmıştır. Aslında bu iki kullanım arasında bir anlam farkı olduğu düşünülebilir. Ancak ilgili çalışmalarda “inanmak” sözü, iman etmenin eşanlamlısı olarak da kullanıldığından bunu tercih etmemenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Bu kökten türeyen kelimeler “bâ” harfiyle kullanımlarında inkarın karşıtı anlamındaki “iman etmek”, “lâm” harfiyle kullanımlarında ise yalanlamanın karşıtı anlamındaki “inanmak” veya tefsir kaynaklarında verilen bilgiler çerçevesinde söz konusu kelimeleri, “bir şeyden dolayı iman etmek” veyahut “söylenenlere inanmak” olarak tercüme etmenin daha uygun olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Âlûsî, Mahmûd b. Abdullah. *Rûhü'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-'azîm ve's-seb'i'l-mesânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.
- Arslan, Gıyasettin. “Türkçe Kur'an-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2003), 27-44.
- Aydın, Muhammed. “Kur'an Meâllerinde İrab Bağlamındaki Tercüme Problemleri”. *Kur'an Mealleri Sempozyumu*. 285-308. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2010.
- Bezvâvî, Abdullah b. Ömer. *Envâri't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. thk. Muhammed Subhî b. Hasan Hallâk - Mahmûd Ahmed el-Atraş. 3 Cilt. Beyrut- Dımaşk: Dâru'r-Reşîd, 1421/2000.
- Bikâî, Bürhânuddîn Ebü'l-Hasan İbrahim b. Ömer. *Nazmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyâti ve's-suver*. 22 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1984.
- Cevherî, İsmâîl b. Hammâd. *es-Sihâh tâcü'l-luğa ve shâhü'l-Arabîyye*. thk. Ahmed Abdülğafûr 'Attâr. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 2. Basım, 1399/1979.
- Ebü Hayyân, Muhammed b. Yûsuf. *el-Bahrü'l-muhît*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1413/1993.
- Ebü 'Ubeyde, Ma'mer b. Musennâ. *Mecâzü'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fuat Sezgin. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, ts.
- Ebussuûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.
- Ezherî, Ebü Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbü'l-luğa*. thk. Ahmed Abdülalîm el-Berdûnî. 16 Cilt. Kahire: ed-Dârü'l-Mısriyye li'l-Te'lîf ve't-Terceme, 1384/1964.
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Abdülhamîd Hindâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1424/2003.
- Hâkim el-Cuşemî, Ebü Sa'îd Muhsin b. Muhammed. *et-Tehzîb fî't-tefsîr*. thk. Abdurrahman b. Suleyman es-Sâlimî. 10 Cilt. Kahire - Beyrut: Dârü'l-Kitâb el-Mısri - Dârü'l-Kitâb el-Lubnânî, 1440/2019.

- Hatîb el-İskâfî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *Dürretü't-tenzîl ve ğurretü't-te'vîl*. thk. Muhammed Mustafa Aydın. 3 Cilt. Mekke: Câmî'atu Ummü'l-Kurâ, 2001.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *Tefsîrû't-tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dârü't-Tûnusîyye, 1984.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib. *el-Muharrarü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'azîz*. thk. Abdullah b. İbrahim el-Ensârî - er-Rahâle el-Fârûk. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Hayr, 2. Basım, 1428/2007.
- İbn Ebî Hâtîm, Abdurrahman b. Muhammed. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm musneden 'an Rasûli'l-Allâh ve's-sahâbeti ve't-tâbi'in*. thk. Esad Muhammed et-Tayyib. 10 Cilt. Mekke: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, 1417/1997.
- İbn Fâris, Ebû Hasan Ahmed. *Mu'cemu mekâyîsi'l-luĝa*. thk. Abdusselam Muhammed Hârûn. 6 Cilt. b.y.: Dârü'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem. *Lisânü'l-Arab*. 55 Cilt. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.
- İbn Sîde, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmâîl. *el-Muhkem ve'l-muhîtü'l-a'zam*. thk. Abdülhamîd Hindâvî. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmîyye, 1421/2000.
- İbn Teymîyye, Ahmed b. Abdülhalim. *Mecmû'ü'l-fetâvâ*. thk. Âdil el-Cezzâr - Enver el-Bâz. 37 Cilt. Medine: Mucemme'ü'l-Melik Fehd li Tabâ'atî'l-Mushafî'ş-Şerîf, 3. Basım, 1426/2004.
- Karslı, İbrahim Hilmi. "Tefsîrî (Anlam Merkezli) Tercüme Açısından M. Hamdi Yazır'ın Meâl Tarzı". *Elmalılı Hamdi Yazır Sempozyumu*. ed. Ahmet Ögke - Rıfat Atay. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015.
- Kur'an Yolu Meâli*. çev. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Tefsîrî Meal*. çev. Ahmet Tekin. İstanbul: Kelam Yayınları, 2004.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*. çev. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır. thk. Düccane Cündioĝlu. İstanbul: İslamoĝlu Yayıncılık, 1993.

- Muhammed İbrahim ‘Abâde. *Mu’cemu müstalahât en-nahvi ve’s-sarfî ve’l-‘arûdi ve’l-kâfiye*. Kahire: Dârü’l-Maârif, ts.
- Mukâtil b. Suleymân. *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*. thk. Abdullah Mahmûd Şahhâte. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetu’t-Târîhi’l-Arabî, 1423/2002.
- Sâhib b. ‘Abbâd. *el-Muhît fi’l-luğâ*. thk. Muhammed Hasan Âl Yâsîn. 11 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1414/1994.
- Sâmerrâ’î, Fâdıl Sâlih. *Me’âni’n-nahv*. 4 Cilt. Amman: Dârü’l-Fikr li’t-Tabâ’ati ve’n-Neşri ve’t-Tevzî’, 1420/2000.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebû Bekr. *el-İtkân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. thk. Ahmed b. Alî. 3 Cilt. Kahire: Dârü’l-Hadîs, 2006.
- Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi’ü’l-beyân ‘an te’vîli âyi’l-Kur’ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Merkezü’l-Bühûs ve’d-Dirâsâtî’l-Arabîyye ve’l-İslâmîyye Dâru Hechr, 1422/2001.
- Taş, Süleyman. “Tazmin Üslubu ve Kur’ân-ı Kerîm’deki İşlevleri”. *Diyanet İlmî Dergi* 52/3 (2016), 51-68.
- Temizer, Aydın. “Arap Dilinde Tazmîn”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2010), 81-96.
- Uygan, Erdem. “Âmene Fiilinin Harf-i Cerlerinin Anlama Etkisi”. *Kitap ve Hikmet Dergisi* 31 (2021), 42-49.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrahim. *Me’âni’l-Kur’ân ve i’râbuh*. thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1408/1988.
- Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf ‘an hakâ’iki ğavâmidi’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-ekâvîl fi vüçûhi’t-te’vîl*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 6 Cilt. Riyâd: Mektebetü’l-‘Ubeykân, 1418/1998.
- Zerkeşî, Bedrüddîn Muhammed b. Abdullah. *el-Bürhân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. thk. Muhammed Ebü’l-Fazl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Mektebetu Dârü’t-Türâs, 3. Basım, 1404/1984.
- Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. *Menâhilü’l-‘irfân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî, 2. Basım, 1996.